

ПРЕДМЕТТИН КОНЦЕПЦИЯСЫ

Предметти окутуунун максаттары жана милдеттери

«Диндердин өнүгүү тарыхы» предметинин негизги максаты – окуучуларда дүйнөлүк диндердин пайда болуу, өнүгүү жана иштөө тарыхы, алардын коомго тийгизген таасири жөнүндө *билимдерди* калыптандыруу; адеп-ахлактын, ыймандын жана диндин адамдын жана коомдун жашоосундагы маанисин *түшүнүү*; конфессиялар аралык диалогду куруу жана адеп-ахлактык жактан өзүн-өзү өркүндөтүү, руханий жактан өзүн-өзү өнүктүрүү *жөндөмдүүлүгү*; ар түрдүү маданияттардын, улуттардын, ишенимдердин, социалдык топтордун өкүлдөрү менен позитивдүү өз ара аракеттенүү *көндүмдөрү*; радикалдашууга жана диний кагылышууларга каршы турууга *даяр болуусу*.

«Диндердин өнүгүү тарыхы» предметинин негизги милдеттери:

1. Когнитивдик (таанып-билүүчүлүк):

- дин таануу/негизги диний конфессиялар чөйрөсүндөгү негизги концептуалдык аппаратты өздөштүрүүнү уюштуруу;
- Кыргызстандын ар түрдүү коому жөнүндө элементардык билимдерди өздөштүрүүнү камсыз кылуу;
- байкоо, тажрыйба, **ойлонуу**, ой жүгүртүү же байланыш аркылуу алынган же түзүлгөн маалыматты изилдөө, талдоо, синтездөө, баалоо жана/же колдонуу жөндөмүн калыптандыруу;
- стереотиптерди, бир тараптуулукту, когнитивдик бурмалоолорду жана логикалык каталарды таануу жана жеңүү жөндөмүн калыптандыруу;
- ийкемдүүлүккө, обсессивдүү ишенимдерге, көз караштарга жана пикирлерге суроо берүү;
- таанып-билүүчүлүк ой жүгүртүүнү жана элестетүүнү өнүктүрүү;
- түрдүү диний жана маданий көз караштагы адамдардын жана топтордун ортосундагы мамилелерге диндердин конструктивдүү таасирине баалуулук мамилесин калыптандыруу;
- Кыргызстандагы жана дүйнөдөгү социалдык-маданий процесстердин жүрүшү жөнүндө аналитикалык билимдерди калыптандыруу;
- коомдун өнүгүүсүнүн түрдүү этаптарында диний жана адеп-ахлактык нормалардын ортосундагы байланышты түшүнүүгө үйрөнүү.

2. Жүрүм-турумдук (иш-аракеттик):

- гуманизмге, толеранттуулукка негизделген көп конфессиялуу коомдо инсандар аралык мамилелердин (адамдардын, коомдун ортосунда) калыптанышына көмөк көрсөтүү;
- мамлекет менен диний бирикмелердин өз ара аракеттенүү чөйрөсүндө укуктук ченемдерди **өздөштүрүүнү** камсыз кылуу;
- коркунучтуу учурларда коопсуз жүрүм-турум алгоритмдерине ээ болууну камсыз кылуу;
- байкоочулукту өнүктүрүүгө жана адамдын жүрүм-турумун туура чечмелөөгө көмөк көрсөтүү;
- көп маданияттуу коомдо өзүн-өзү таануунун, түшүнүүнүн жана диндерди адекваттуу баалоонун элементардык ыкмаларын өздөштүрүүнү камсыз кылуу;
- көп конфессиялуу коомдо эркин, ойлонулган жана жоопкерчиликтүү мамилелерди түзүү көндүмдөрүн калыптандырууга салым кошуу.

3. Баалуулук:

- Кыргызстандын адамдык потенциалынын уникалдуулугун, маданияттардын жана социалдык топтордун көп түрдүүлүгүн түшүнүүнү камсыз кылуу;

- өзүнүн жүрүм-турумун жана башка адамдардын иш-аракеттерин руханий-адептик баалуулуктар жана жүрүм-турум нормалары менен салыштыруу жөндөмүн калыптандыруу;

- руханий, адеп-ахлактык, этикалык жана эстетикалык тарбиянын негизинде өзүн Кыргызстандын жараны катары тынчтыктын, теңдиктин, **басмырлабоонун**, **инклюзиянын** жана адам укуктарын урматтоонун духунда көрсөтүүгө даярдыгын калыптандыруу;

- үй-бүлөлүк баалуулуктардын, мекенчилдиктин, адеп-ахлактуулуктун, укуктук мамилелердин негиздерин калыптандыруу;

- окуучулардын дүйнөнүн маданий жана диний көп түрдүүлүгүн кабыл алышына, ар кандай маданиятка жана анын алып жүрүүчүлөрүнө кайрымдуу мамиле жасашына көмөктөшүү.

«Диндердин өнүгүү тарыхы» предметин түзүүнүн методологиясы

Курсту ишке ашыруунун негизги методологиялык принциби – окутуунун тарыхый жана маданий мүнөздө уюштурулушу, ишеним окуусуна, окуучулардын топторго бөлүнүшүнө жол берилбеш, бириктирүүчүлүгү.

«Диндердин өнүгүү тарыхы» предметинин мазмуну жарандын инсандыгын тарбиялоонун жалпы максатына баш иет, тактап айтканда, ар бир руханий маданият жеке өзгөчөлүккө, өнүгүү тарыхына ээ экендигин, ар бир маданият адамзаттын өнүгүшү үчүн маанилүү баалуулуктарга ээ болгондуктан, башкасынан артыкча боло албай турганын аң-сезимдүү түшүнгөн жаранды тарбиялайт. Бул предметтин ролу окуучунун билим кругозорун кеңейтүүдө гана эмес, аны тарбиялоо процессинде Кыргыз Республикасынын Конституциясын жана мыйзамдарын сактаган, анын маданий салттарын урматтаган, адептүү, чынчыл, ынтымактуу коомдук биримдик үчүн маданияттар жана конфессиялар аралык диалогго даяр болгон татыктуу жаранды калыптандыруусунда.

Мындай мамилелер ар түрдүү диндердин коомдогу ордун, маданияттын калыптанышындагы диндин ролун, ошондой эле диндин түрлөрүн, функцияларын ачып берүүгө мүмкүндүк берет.

Диндерди алардын тарыхый динамикасында кароо, анын өнүгүүсүнүн ар кандай этаптарында диндин коомдогу ролун ачып берүү, динчилдиктин оң жактарын, ошол эле учурда түрдүү коомдордо диний фанатизмге байланыштуу келип **чыккан** көйгөйлөрдү ачып көрсөтүү мүмкүнчүлүгү бул ыкмалардын маанилүү курамдык бөлүгү болуп саналат.

Предметти түзүүнүн тандалган методологиясы окуучуларда диний радикализмге жана экстремизмге, деструктивдүү агымдарга, диндин негизги принциптерине – ишенимге, тынчтыкты сактоого жана адам өмүрүнүн баалуулугун түшүнүүгө туура келбеген баалуулуктарды пропагандалоого каршы турууга мүмкүндүк берет.

Ар түрдүү коомдордогу диндин ролун изилдөө жана анын ар түрдүү элдердин маданиятын калыптандыруудагы ролун түшүнүү менен окуучулар ар кандай диний жана маданий салттарга жана көз караштарга сабырдуулукту үйрөнүшөт.

Бул методологияны колдонуу окуучуларга диний билим берүүгө багытталган эмес жана диний же башка ынанымдарды тандоо эркиндигин ишке ашырууга тоскоолдук кылбайт.

Мамлекетти **түптөөнүн** жана билим берүүнүн светтик мүнөзү Кыргыз Республикасындагы конституциялык принцип болуп саналат. Ушуга байланыштуу Мамлекеттик билим берүү стандартын ишке ашыруучу кандай гана **тиштеги** жана кандай гана менчик формасындагы билим берүү уюмдарында **болбосун** атеисттик же диний үгүт иштерин жүргүзүүгө жол берилбейт. Билим берүү уюму динге карата белгилүү бир мамилени калыптандырууну **көздөбөйт**.

Ошону менен бирге мамлекет окуучулардын негизги жалпы билимди **алгандан** кийин ата-энелеринин (мыйзамдуу өкүлдөрүнүн) каалоосу боюнча светтик мектептерден тышкары диний билим алуусуна жолтоо болбойт.

Предметтик компетенттүүлүктөр

Компетенттүүлүк мамиле «Диндердин өнүгүү тарыхы» предметин ишке ашыруу процессинде (билим берүүнүн максаттарын аныктоо, билим берүүнүн мазмунун тандоо, билим берүү процессин жүзөгө ашыруу жана билим берүүнүн натыйжаларына баа берүү принциптеринде) негизги болуп саналат.

«Диндердин өнүгүү тарыхы» предметинин предметтик компетенттүүлүктөрү:

- диндерди таанып-билүүчүлүк;
- жарандык;
- руханий-адептик;
- көп маданияттуулук.

Диндерди таанып-билүүчүлүк компетенттүүлүк – диний кубулуштарды жана фактыларды акыл-эстүү түшүнүү, аларга баа берүү жөндөмдүүлүгү, анын негизинде өзүнө да, башка адамдарга да социалдык, психологиялык, руханий жактан зыян келтирбей аракеттенүү;

- алгачкы диний ишенимдердин, улуттук жана дүйнөлүк диндердин келип чыгуу тарыхын, себептерин жана факторлорун ажырата билет;

- Кыргызстандын аймагында кылымдар бою калыптанган салттуу диндердин маданияты тууралуу маалыматка ээ болот;

- түрдүү диний ишенимдерди тутунган элдердин нарк-насилдерин, каада-салттарын, адеп-ахлагын айырмалай алат;
- ыйык жазуулардагы, адабияттагы, көркөм өнөрдөгү негизги каармандарга аргументтүү мүнөздөмө бере алат;
- диндин негиздери жана салттуу дин тууралуу түшүнүктөргө ээ болот;
- алынган маалыматтарды сынчыл ойломдун негизинде талдап, жыйынтык чыгара алат;
- ар кандай диний ишенимдерге жана каада-салттарга сабырдуу мамиле жасайт;

- коомдун диний жана диний эмес тараптарынын ортосундагы ар кандай келишпестиктерди плюралисттик мамиле аркылуу чече алат.

Жарандык компетенттүүлүк – демократиялык коомдо инсанга жарандык укуктардын жана милдеттердин комплексин жигердүү, жоопкерчиликтүү жана натыйжалуу ишке ашырууга мүмкүндүк берүүчү жөндөмдүүлүктөрдүн топтому:

- улуттук нарк-насилдерге, руханий, адеп-ахлактык баалуулуктарга урмат-сый менен мамиле жасайт;
- көп улуттуу жана көп конфессиялык чөйрөдө маданияттуу баарлаша алат;
- курчап турган реалдуулукка карата өз көз караштарын билдире алат;

- **чыр-чатактуу** кырдаалдарда тең укуктуу мамилелердин жана өз ара урматтоонун негизинде диалог жүргүзүп, конструктивдүү маанайда чече алат;

- диний ишенимдерге, маданий мурастарга толеранттуу мамиле жасайт;
- гуманизм идеяларын кабылдап, адам укуктарына урматтоо менен мамиле жасайт.

Руханий-адептик компетенттүүлүк – адамдын өзүнө, башка адамдарга, коомго, мамлекетке, бүтүндөй дүйнөгө болгон мамилесин салттуу моралдык нормалардын жана моралдык идеалдардын негизинде баалоо жана аң-сезимдүү куруу жөндөмү:

- өз Ата Мекенин, мамлекетин урматтайт, өз өлкөсүнө сыймыктануу сезими менен мамиле жасайт;
- жарандык иденттүүлүгүн аңдап билет, этностор жана диндер аралык чөйрөдө толеранттуу мамиле жасайт;
- үй-бүлөнүн салттуу баалуулуктарын урматтайт;
- табиятка аяр мамиле жасайт, жаратылыштын көөнөрбөс баалуулуктарын жана айлана-чөйрөнү коргоо зарылдыгын аңдап билет, өзүнүн жана башка адамдардын саламаттыгына кам көрөт, дүйнөнү оптимисттик көз караш менен кабылдайт;
- улуттук жана диний-маданий баалуулуктарды урматтап, руханий-адеп-ахлактык сапаттарга ээ болот;
- көз караштык мамилелердин түрдүүлүгүн эске алуу менен ой-пикирди жана ишенимди эркин тандоо укугун жүзөгө ашыра алат;
- гумандуулук жана демократиялык баалуулуктарды таанып билет.

Көп маданияттуу компетенттүүлүк – башка маданияттарды жана диндерди түшүнүүгө жана сыйлоого негизделген көп улуттуу, көп маданияттуу жана поликонфессиялык чөйрөдө жигердүү жана натыйжалуу жашоо жөндөмдүүлүгү, ар кандай улуттагы, **расадагы, ишенимдеги**, курактагы адамдар менен тынчтыкта жана ынтымакта жашоо мүмкүнчүлүгүн камсыз кылуу;

- маданияттар аралык өз ара аракеттенүүнүн өзгөчөлүктөрүн адекваттуу баалоого мүмкүндүк берген көндүмдөргө жана жөндөмдүүлүктөргө ээ;
- өзүнүн өзгөчөлүктөрүн түшүнөт жана белгилүү бир маданиятка **таандыктыгын**, маданий иденттүүлүгүн аңдап билет;
- көп маданияттуу чөйрөдө натыйжалуу өз ара аракеттенүүнү уюштуруу жөндөмүн көрсөтөт.

Негизги жана предметтик компетенттүүлүктөрдүн өз ара байланышы

Кыргыз Республикасынын орто жалпы билим берүүсүнүн мамлекеттик билим берүү стандарты үч компетенттүүлүктү: маалыматтык, коммуникативдик, өзүн-өзү таануу жана көйгөйлөрдү чечүүнү негизги катары карайт.

Маалыматтык компетенттүүлүк – окуучулардын маалыматты өз алдынча издөөгө, талдоого, тандоого, иштеп чыгууга, анын ишенимдүүлүгүн баалоого, жүйөлүү тыянактарды түзүүгө, өз ишмердүүлүгүн пландаштыруу жана ишке ашыруу боюнча **сынчыл** ой жүгүртүүгө жана негизделген чечимдерди кабыл алууга даярдыгы жана жөндөмдүүлүгү, диалог түзө билүү, керектүү маалыматты жана маселелерди чечүү үчүн, анын ичинде маалыматтык-коммуникациялык технологияларды колдонуу менен аны оозеки жана жазуу жүзүндө көрсөтүүгө даярдыгы жана жөндөмдүүлүгү. Бул компетенттүүлүккө ээ болуунун натыйжасында окуучу:

1. Диндердин өнүгүү тарыхы боюнча материалдарды өз алдынча максаттуу тандап, фактыларды, версияларды пайда болгон көз караштык системалар менен салыштырып, сынчыл анализ жасап, өткөндү баалоодо өз аргументтерин келтире алат; ММК, интернет маалымат булактары менен иштөө жөндөмдүүлүктөрүнө ээ болот;

2. Диндердин өнүгүү тарыхы, диний ишенимдин өзгөчөлүктөрү, диний жана диний эмес түшүнүктөрдүн ортосундагы байланыштар, жаңы диний агымдар, терроризм жана экстремизм коркунучтары, республикадагы диний жана маданий бирикмелер менен мамлекеттин кызматташтыгы тууралуу базалык билимдерге ээ болот;

3. Диний көз караштардын пайда болушун, өнүгүшүн, диндин адамзаттын жашоосундагы ролун баалап, маалыматты өз ишмердигин пландоо жана жүзөгө ашыруу үчүн пайдаланып, адамдар, уюмдар жана социалдык институттар менен өз ара мамилесинде колдонот, аргументтүү корутунду жасап, маалыматка сынчыл ой жүгүртүүнүн негизинде чечимдерди аң-сезимдүү кабыл алат.

Социалдык-коммуникативдик компетенттүүлүк – өзүнүн кызыгуусун башка адамдардын жана социалдык топтордун кызыкчылыктарына дал келтирүү, позициялардын ар түрдүүлүгүнүн негизин таануу менен өз көз карашын коргой билүү жана башкалардын баалуулуктарына сый мамиле жасоо (маданий, диний, этникалык, гендердик, кесиптик, инсандык), негизги демократиялык, жарандык укуктарды жана эркиндиктерди түшүнүү менен кабыл алуу, Мекенди сүйүү, улуттук каада-салттарды урматтоо, Кыргызстандын маданий мурастарын жана жаратылыш байлыктарын урматтоо; маданий көп түрдүүлүктү түшүнүү жана «Кыргыз жараны» маданий иденттүүлүгүн калыптандыруу:

1. Аргументтүү талдоо жана интерпретациялоо. Алынган маалыматтардын негизинде ар түрдүү позициялар болушу мүмкүн экенин моюнга алуу менен конкреттүү кырдаалдагы пикир келишпестиктер менен кызыкчылыктарды, тараптардын далилдерин талдоого алат; тараптар өз ара эмнеге макул, эмнеге макул эместигин аныктап, маселени тактоо, чечүү жолдорун аныктай алат;

2. Улуттук руханий баалуулуктарды сыйлоо менен маданиятка жана дүйнө элдеринин диний көз караштарына толеранттуу мамиле жасайт; жалпы адамзаттык баалуулуктарды негиз кылып алып, гуманизм идеяларын көтөрүп чыгат, адам укуктарын урматтайт; маданият таануучулук билимдерине, тажрыйбасына, эмоциялык-баалуулук системасына таянып, башка маданияттагы жана диний ишенимдеги адамдар менен өз ара мамиле түзө алат;

3. Өз максаттарын башка адамдардын жана социалдык топтордун кызыкчылыктарына салыштырат, позициялардын түрдүүлүгүн таануунун жана баалуулуктарга (диний, **этностук**, **кесиптик**, инсандык ж.б.), башка адамдарга карата урматтоо мамилесинин негизинде өз көз караштарын маданияттуу коргой алат; өзүнүн жана башка адамдардын идеяларын айта жана уга билет, **дискуссиянын** динамикасын сезе билет жана регламентти сактап, сүйлөшүүлөрдү жүргүзө алат.

Маселелерди чечүү үчүн башка адамдардын жана диний уюмдардын ресурстарын пайдалана алат.

Өзүн-өзү таануу жана көйгөйлөрдү чечүү – өзүнүн потенциалдуу жана актуалдуу касиеттерин, инсандык, жеке өзгөчөлүктөрүн, башка адамдар менен болгон мамилесин билүү, жекече психологиялык жана жүрүм-турумдук мүнөздөмөлөрүн өзгөртүү боюнча максаттуу ишке жөндөмдүүлүк, келечектеги кесиптик ишмердүүлүктү тандоо үчүн маалыматтагы, окуу жана турмуштук кырдаалдардагы көйгөйлөрдү жана карама-каршылыктарды табуу, аларды чечүүнү пландоо жана өз алдынча же башка адамдар менен өз ара аракеттенүү, изилдөө, чыгармачылык жана долбоордук иштерди аткаруу үчүн сынчыл ой жүгүртүү жана талдоо көндүмдөрүн колдонуу:

1. Алынган маалыматтын негизинде диний ишенимдерди жана диний ой жүгүртүүнү, диний-илимий, светтик-укуктук, диний жана жашыруун диний агымдарды **бөлүп көрсөтө**, **чечмелей** алат, айырмалай билет; глобалдык экстремизм, терроризм жана радикализм идеологияларынын коркунучтуулугун жана алардан коргонуу зарылдыгын түшүнө алат;

2. Диндин моралдык-этикалык баалуулуктарын таанып билет; коомдун жашоосундагы диндин дүйнөлүк көз караштагы жана таанып билүүдөгү кызматын (миссиясын) баалайт; улуттук баалуулуктарды сактоо менен ар

түрдүү диний ишенимдер жөнүндө көз карашы калыптанат; маселеге сынчыл ой жүгүртүп, мамлекеттин мыйзамдарынын жана үй-бүлөнүн, коомдун кызыкчылыктарынын негизинде чечимдерди кабыл алат;

3. Топтордо иштей алат жана ар кандай кырдаалда өз көз карашын далилдүү коргоо менен бирдиктүү чечимге келет, көп маданияттуу, көп улуттуу жана көп конфессиялуу коомдо өзүнүн ордун табат, ар түрдүү пикирлерди эске алуу менен чечимдерди кабыл алат;

«Диндердин өнүгүү тарыхы» предметин окутууда негизги компетентүүлүктөр предметтик компетентүүлүктөр менен тыгыз байланышта калыптанат (1-таблица).

1 бөлүм 1 (14 саат)

ДҮЙНӨЛҮК ДИНДЕРДИН НЕГИЗДЕРИ

№	Теманын аты	Саат	Датасы	9 а	Примечание
	1. чейрек				
1	Киришүү. Дүйнөлүк диндердин негиздери, принциптери, баалуулуктары, мамлекетибиздин динге болгон мамилеси.	1	06,09	06,09	
2-3	Диндердин негиздери жөнүндө түшүнүк (2с.) Дин деген эмне? Диндердин негиздерин кандай түшүнөбүз?	2	13,09 20,09	13,09 20,09	
4-5	Буддизмдин негиздери (2с.) Буддизмдин азыркы дүйнөдөгү орду. Буддизмдин негизги багыттары. Будданын окуусунун өзөгүн “төрт асыл чындык”. Төртүнчү чындыкты сүрөттөгөн кадамдар	2	27,09 04,10	27,09 04,10	Схемалар слайд
6-7	Христианчылыктын негиздери (2с.) Христиан динин калыптануу доору. Христиан динин негизги белгилери. Ата, Уул жана Ыйык Рух. Православ жана католик чиркөөлөрүндөгү негизги жети сырдуулук.	2	11,10 18,10	11,10 18,10	Слайд Интер доска
8	Кайталоо	1	25,10	25,10	тест
№	Теманын аталышы	Саат	Датасы	9 а	Примечани
	2. четверть				
9-10	Ислам дининин негиздери (2с.)	2	15,11	15,11	

	Ислам дининдеги негизги булактар. Ислам динин негиздери (ыйман, ислам, ихсан) жана өзгөчөлүктөрү.		22,11	22,11	
11-12	Ишеним (2с.) Ыймандын негиздери. Алла Таалага ишенүү – ыйман негиздеринин эң биринчиси жана өзөгү.	2	29,11 06,12	29,11 06,12	
13	Ибадат (1с.) Ибадат деген эмне? Ибадаттын бөлүнүшү. Исламдын түркүктөрү. Ибадаттарды аткаруудагы жоопкерчиликтер жана шарттар.	1	13,12	13,12	
14-15	Ахлак (2с.) Ахлак (ихсан) деген эмне? Каада-салттагы адеп-ахлак менен диний ахлактын окшоштук жана айрымачылыктары. Кайталоо	2	20,12 27,12	20,12 27,12	
3. чейрек					
17-18	Мухаммед пайгамбардын замандаштары: Сахабалар баяны (2с.) Сахаба деген ким? Алгачкы сахабалар. Мадинага көчүү. Пайгамбардын төрт халифасы.	2			
19	Кайталоо	1			